

HARASZTI MARGIT KATALIN

főosztályvezető-helyettes (AJBH OPCAT Nemzeti Megelőző Mechanizmus Főosztály)

AZ EMBERTELEN ÉS A MEGALÁZÓ BÁNÁSMÓD VAGY BÜNTETÉS DEFINIÁLÁSÁNAK ÉS ÉRTELMEZÉSÉNEK IRÁNYAI

BEVEZETÉS

A kínzás, kegyetlen, embertelen megalázó bánásmód vagy büntetés tilalmát az összes alapvető jelentőségű emberi jogi egyezmény tartalmazza. Az 1948-ban elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának (a továbbiakban: Nyilatkozat) 5. cikke szerint „*Senkit sem lehet kínvallatásnak, avagy kegyetlen, embertelen vagy lealacsonyító büntetésnek vagy bánásmódnak alávetni.*”

Miközben Magyarország a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (a továbbiakban: PPJNE)¹ megerősítő okiratát 1974. január 17-én, majd a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény (a továbbiakban: UNCAT)² megerősítő okiratát 1987. április 15-én az ENSZ főtitkárnál letétbe helyezte, a „*kegyetlen, embertelen, megalázó elbánás*” és büntetés tilalma csak a rendszerváltás vívmányaként,³ lényegében a PPJNE 7. cikkét áttemelve lett alkotmányos alapjog.⁴

A 2011 tavaszán elfogadott Alaptörvény a kínzás, az embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmát az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: EJEE)⁵ 3. cikkét szinte szó szerint megismételve szabályozza.⁶ Az ENSZ keretében megalkotott dokumentumoktól, valamint az Alkotmánytól eltérően, a „*kegyetlen*” kifejezés az Alaptörvény III. cikkének szövegében nem szerepel, amelyből nem következik, hogy az Alaptörvény a kegyetlen bánásmód vagy büntetés ellen ne nyújtana védelmet. Az Alkotmánybíróság értelmezésében a „*3. cikkben felsorolt tilalmak közös vonása, hogy mindegyik bizonyos fokú testi és/vagy lelki gyötrelmet, szenvedést, illetve fájdalmat okoz az érintett egyén számára.*”⁷ A testület az EJEE 3. cikkében foglaltakat a „*... demokratikus társadalom legalapvetőbb értékei egyik biztosítékának tekinti...*” amely nemcsak a kínzás, hanem az „*[...] embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés abszolút tilalmát*” is előírja.⁸

Sem az Alaptörvény, sem az alapvető jelentőségű emberi jogi egyezmények nem nyújtanak eligazítást arra vonatkozóan, hogy mit kell kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek tekinteni.

A rossz bánásmód tilalmát kimondó egyezmények bizottságokat, illetve bírói testületeket állítanak fel annak ellenőrzésére, hogy a részes államok vállalt kötelezettségeiket teljesítik-e.

Az Alkotmánybíróság az EJEE és az Alaptörvény III. cikke embertelen vagy megalázó bánásmód, illetve büntetés tilalmának szinte azonos szövegezésére, továbbá a saját gyakorlatára hivatkozva, miszerint az alapjogok érvényesülésének minimális mércéjeként fogadja el a nemzetközi szerződésekben foglalt, illetve az ahhoz kapcsolódó ítélkezési gyakorlatban kibontott jogvédelmi szintet, az eljárása tárgyát képező jogszabályi rendelkezés Alaptörvénnyel való összhangjának vizsgálata során az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: Emberi Jogi Bíróság) az EJEE 3. cikkét értelmező joggyakorlatát „*hangsúlyozottan irányadó-nak*” tekintette.⁹

Magyarország 2011-ben csatlakozott az UNCAT kiegészítő jegyzőkönyvéhez (a továbbiakban: OPCAT).¹⁰ Az OPCAT 1. cikke szerint a szabadságuktól megfosztott személyeknek a kínzás és más, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni védelmét nem bírósági, hanem a fogva tartási helyek rendszeres, megelőző jellegű látogatásán alapuló eszközökkel lehet megerősíteni. A hazai fogva tartási helyeken tartózkodó személyekkel való bánásmódot rendszeresen vizsgáló, az OPCAT 3. cikke szerinti nemzeti megelőző mechanizmus feladatait 2015. január 1-től az alapvető jogok biztosa köteles ellátni.¹¹ A nemzeti megelőző mechanizmust, az OPCAT-ból fakadó feladatai ellátása érdekében fel kell hatalmazni arra, hogy „*figyelembe véve az Egyesült Nemzetek Szervezetének vonatkozó normáit*”¹², a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés hatékony megelőzéséhez ajánlásokat fogalmazzon meg az illetékes hatóságok számára.

A tanulmány célja annak áttekintése, hogy az alapvető jelentőségű emberi jogi egyezmények végrehajtását ellenőrző nemzetközi testületek az embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés fogalmát hogyan értelmezték. Bár Magyarország sem az emberi jogok védelmének Amerika-közi, sem az afrikai rendszer alapját képező nemzetközi egyezményekhez nem csatlakozott, a tanulmány a dokumentumokból fakadó állami kötelezettségek megvalósulását ellenőrző testületek joggyakorlata közötti kölcsönhatásokra,¹³ továbbá az Európán kívüli földrészekről érkező, nemzetközi védelemért folyamodó külföldiekre figyelemmel,¹⁴ a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés az ezekben megfogalmazott értelmezésének irányait is érinti.

1. A KEGYETLEN, EMBERTELEN VAGY MEGALÁZÓ BÁNÁSMÓD TILALMA ENSZ KERETÉBEN LÉTREJÖTT EGYZMÉNYEKBE

1.1. A POLGÁRI ÉS POLITIKAI JOGOK NEMZETKÖZI EGYZSÉGOKMÁNYA

Miközben az első globális szintű, jogilag kötelező emberi jogi egyezmény, a PPJNE 7. cikke értelmében „*Senkit sem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó elbánásnak vagy büntetésnek alávetni*”, a dokumentum a tilalom fogalmi meghatározását mellőzi.

A PPJNE által biztosított jogok érvényesülését vizsgáló „*treaty body*”¹⁵ az Emberi Jogi Bizottság a 7. cikk alkalmazásához kiadott általános magyarázatában¹⁶ kifejtette, hogy a tilalom nemcsak a testi, hanem az áldozatnak lelki szenvedést okozó cselekményekre is kiterjed.¹⁷ A testület nem látta szükségét annak, hogy akár a tilalom körébe tartozó bánásmódokat vagy büntetéseket fogalmilag élesen elhatárolja, akár az említett körbe tartozó cselekményeket felsorolja,¹⁸ vagyis a PPJNE 7. cikkét generális tilalomnak tekinti. Az Emberi Jogi Bizottság szerint az esetleges fogalmi elhatárolásokat az alkalmazott bánásmód természetétől, céljától és súlyosságától függően lehet elvégezni.¹⁹ Mindazonáltal a testület *Giri kontra Nepál* ügyben az UNCAT 1. cikkében szereplő definícióit idézve kifejtette, hogy a kínzás, valamint a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés közötti „*kritikus különbség*” a szándékosság elemének megléte.²⁰

A tilalom generális értelmezésből fakad, hogy a testület a 7. cikk megsértésének megállapítását követően általában nem részletezi, hogy az állam a kegyetlen, az embertelen vagy a megalázó bánásmód vagy büntetés tilalmát sértette meg. Mindezek ellenére időnként előfordul, hogy az Emberi Jogi Bizottság azt is megállapítja, hogy az áldozat nemcsak kínzást, de kegyetlen és megalázó bánásmódot is elszenvedett. Ilyen eset volt, amikor a testület az elektrosokk alkalmazását kínzásnak, míg az áldozat további kínzással történő megfenyegetését és lemeztelenítését kegyetlen és embertelen bánásmódnak minősítette.²¹ Az Emberi Jogi Bizottság szerint a kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmód tilalmába ütköző volt, amikor a fogvatartott napi 23 órát volt kénytelen egy matrac és ágynemű nélküli, villanyvilágítással, folyóvízzel, és központi szennyvízelvezetéssel nem rendelkező zárkában tölteni, továbbá sem megfelelő élelmet, orvosi ellátást, sem rekreációt nem biztosították számára.²² A testület egy másik döntése szerint a börtönszemélyzet megsértette a kegyetlen és embertelen bánásmód tilalmát, amikor egy elítéltet színlelt kivégzésnek vetett alá, továbbá a börtönőrök által a szökésének megakadályozása céljából lőfegyverrel okozott sebesülései ellátásához szükséges orvosi kezelést nem kapta meg.²³ Hasonlóan vélekedett az Emberi Jogi Bizottság annak a börtönőrök által karóval, fémcsővel és gumibottal többször bántalmazott fogvatartottnak az ügyben is, akit a fején, valamint a kezén található sérülések ellátásához nem kapott semmiféle orvosi segítséget.²⁴

A megalázó bánásmód – az Emberi Jogi Bizottság értelmezésében – az áldozat súlyos lealacsonyítását jelenti. Annak értékelésekor, hogy valamely cselekmény megalázó volt-e, elsődleges szempont az áldozat lealacsonyítása, vagy az emberi méltóságának megsértése, függetlenül attól, hogy az „*magának az áldozatnak vagy másoknak a szemében*”²⁵ valósul meg, és így objektív és szubjektív elem is lehet. Előfordulhat, hogy a bánásmód, amely bizonyos körülmények között az áldozatot lealacsonyítja, más körülmények esetén nem tekinthető megalázónak.

Az Emberi Jogi Bizottság megalázó bánásmódként értékelte, amikor a katonák és a börtönőrök által megvert áldozatot a bántalmazói bajonettel lökdözték, egy vizelettel teli vödör tartalmát a fejére borították, az ételét és az ivóvizét a padlóra öntötték és a matracát kihajították a cellából.²⁶ A testület annak a halálbüntetés végrehajtására várakozó, mindössze két négyzetméter alapterületű cellában fogva tartott, csak néhány személy által látogatható panaszos ügyében, aki nem dolgozhatott és nem képezhetette magát, azért állapított meg embertelen bánásmódot, mert a börtönőrök a személyes tárgyait ellopták, bántalmazták és az ágyneműjét rendszeresen eláztatták.²⁷ Az Emberi Jogi Bizottság megalázó bánásmódnak minősítette, amikor a ketrecbe helyezett fogvatartott egyik börtönből a másikba történő átszállítását a média közvetítette,²⁸ vagy amikor az állam a többévi siralomházban tartózkodás alatt súlyosan leromlott mentális állapotba került elítéltnak nem nyújtott orvosi ellátást.²⁹

1.2. A KÍNZÁS ÉS MÁS KEGYETLEN, EMBERTELEN VAGY MEGALÁZÓ BÜNTETÉSEK VAGY BÁNÁSMÓDOK ELLENI NEMZETKÖZI EGYZMÉNY (UNCAT)

Az ENSZ Közgyűlése által 1984-ben elfogadott UNCAT 1. cikkében szereplő definíció szerint a kínzás olyan éles testi vagy lelki fájdalmat vagy szenvedést okozó, speciális célból elkövetett, szándékos cselekmény, amelynek elkövetésében hivatalos vagy közfeladatot ellátó személy érintett.³⁰ Ezen túlmenően, az UNCAT 16. cikke értelmében az állam „*megtilt minden olyan egyéb cselekményt, amely kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetést vagy bánásmódot képez, de nem minősül az 1. cikkben meghatározott kínzási cselekménynek.*”

Az UNCAT nem rendelkezik arról, hogy mit kell „*kegyetlen, embertelen vagy megalázó*” büntetésnek vagy bánásmódnak tekinteni. Az UNCAT szövegezéséért felelős bizottság vezetőinek visszaemlékezései szerint a kodifikátorok annak előkészítése során két alapvető kihívással szembesültek. Egyrészt, míg a kínzás fogalma viszonylag könnyen meghatározható volt, addig a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódot vagy büntetést nem lehetett hasonló pontossággal definiálni. Másrészt, mivel az UNCAT számos jogi kötelezettséget ró a részes államokra, amelyeknek azok büntető anyagi jogában, és az eljárásjogokban is meg kell jelenniük,³¹ azokat nem lehetett olyan homályos fogalmakhoz, amilyen a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés hozzárendelni.³²

Az egyezmény végrehajtását ellenőrző Kínzás Elleni Bizottság álláspontja szerint a „*definíciós különbség a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés és a kínzás között gyakran nem egyértelmű.*”³³ A kínzás ismérveinek megfelelő cselekmény rossz bánásmódként való üldözése az UNCAT sérelmét eredményezi.³⁴

A Kínzás Elleni Bizottság szerint az 1. cikk szerinti kínzás, valamint a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód közös fogalmi eleme, hogy azok elkövetésében hivatalos, vagy hivatalos minőségben eljáró személy érintett. Eltérés, hogy *kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés* körébe tartozó cselekménnyel *a)* okozott fájdalom vagy szenvedés intenzitása nem éri el a kínzás szintjét; *b)* nem szükségképpen szándékosan; és *c)* nem az 1. cikk szerinti célok valamelyike miatt követik el azokat.³⁵ A gondatlanságból elkövetett cselekmény kínzás helyett, legfeljebb az UNCAT 16. cikkébe ütköző *kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés* lehet.

A Kínzás Elleni Bizottság a testi fenyegetés esetében az alkalmazás céljának alapulvételével határolta el a kínzást a rossz bánásmód egyéb formáitól. A testület szerint a megkorbácsolás büntetés az 1. cikkbe, amennyiben a megkorbácsolás célja az áldozat megalázása, akkor a 16. cikkbe ütközik.³⁶

2. A KEGYETLEN, EMBERTELEN, MEGALÁZÓ BÁNÁSMÓD VAGY BÜNTETÉS TILALMA A REGIONÁLIS EMBERI JOGVÉDELMI EGYZEMÉNYEKBE

2.1. AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI EGYZEMÉNYE (EJEE)

Az EJEE 3. cikke értelmében „*Senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.*” A részes államok azon túl, hogy kötelesek az EJEE szövegével összhangban álló nemzeti szabályozást elfogadni, az egyezményben biztosított jogok gyakorlati megvalósulásáért is felelősséggel tartoznak. Az EJEE által biztosított jogok megvalósulásának legfőbb biztosítéka, hogy természetes személyek, nem kormányzati szervek, vagy egyének csoportja – az EJEE-ben biztosított jogok megsértésére hivatkozva – a hazai jogorvoslati lehetőségek kimerítését követő hat hónapon belül bármely ügyet az Emberi Jogi Bíróság elé terjeszthetnek, továbbá a tagállamoknak is lehetőségük van arra, hogy a testület előtt bármelyik részes állam ellen eljárást indítsanak. Miközben az államok az EJEE alkalmazása során „*széles körű mérlegelési jogkört*” élveznek, az egyezményben biztosított jogok megsértésének indoklásaként a helyi kulturális preferenciákra nem hivatkozhatnak.³⁷

Az EJEE eredetileg kétszintű rendszerében az egyezményben biztosított jogok megsértése miatt benyújtott panaszokat első lépésben az Emberi Jogok Európai Bizottsága (a továbbiakban: Európai Bizottság) vizsgálta. Az Emberi Jogi Bíróság elé csak azok az ügyek kerülhettek, amelyeket az Európai Bizottságnak nem sikerült békés megállapodással lezárnia. Az EJEE 1994. május

11-én elfogadott 11. számú kiegészítő jegyzőkönyve, az ellenőrzési mechanizmusának egyszerűsítése, valamint igazságszolgáltatási jellegének erősítése érdekében,³⁸ az Európai Bizottságot megszüntette, és az Emberi Jogi Bíróságot folyamatosan működő fórummá alakította.³⁹ Az 11. kiegészítő jegyzőkönyv 1998. december 1-i hatálybalépése óta az EJEE megsértése miatti kérelmeket közvetlenül az Emberi Jogi Bírósághoz kell benyújtani.

Embertelen bánásmód

Az állambiztonsági szervek által alkalmazott erőszak, illetve bántalmazások valamint az EJEE 3. cikkében foglalt tilalmak viszonya első ízben 1969-ben, az úgynevezett „*Görög ügy*”⁴⁰ került a strasbourgi szervek elé. Az ügy előzménye, hogy 1967. április 21-én a hadsereg a Georgiosz Papadopoulosz ezredes vezette katonai puccs során átvette a hatalmat Görögországban. A katonaság a hatalomátvételt követően több ezer embert letartóztatott, internálótáborokba zárt, a pártok, valamint a társadalmi szervezetek működését betiltotta, majd a parlament feloszlatását követően az uralkodót is száműzte az országból. A csendőrség, a polgári titkosszolgálat, valamint a tengerészet és a katonai rendészet tisztjei – az egyébként nem túlságosan erős ellenállási mozgalmak letörése, illetve tagjaik megfélemlítése céljából – az elhurcolt emberek kihallgatása során fizikai, szexuális és lelki bántalmazásokkal járó módszereket alkalmaztak. Az Amnesty International – a kínzásokról szóló híresztelések hatására – 1967 végén, illetve 1968 elején vizsgálócsoportokat küldött az országba. A beadvány, amelyben Hollandia, Svédország és Dánia az EJEE nyolc cikkének – köztük a 3. cikkben szereplő *kínzás, embertelen, megalázó bánásmód vagy büntetés* tilalmának – megsértésére hivatkozva az Európai Bizottsághoz fordult, 1967 szeptemberében megérkezett Strasbourgba.⁴¹

Az Európai Bizottság a Görög ügyben az EJEE 3. cikkében megfogalmazott tilalmat fogalmilag három részre osztva értelmezte. A testület álláspontja szerint „*embertelen az a bánásmód, amely szándékosan okoz olyan éles lelki vagy testi fájdalmat, ami az adott helyzetben nem igazolható.*”⁴² Az idézett értelmezés kapcsán az Európai Bizottság megjegyezte, hogy a „*kínzást gyakran az embertelen bánásmód leírására használják, amelynek olyan célja van, mint információ vagy vallomás megszerzése, büntetés okozása, és általánosságban az embertelen bánásmód egy súlyosabb formája.*”⁴³ Az Európai Bizottság úgy vélte, hogy az okozott fájdalom, illetve szenvedés mértéke lehet az, ami az embertelen bánásmódot a többi, egyébként igazolható bánásmódtól megkülönbözteti, azzal, hogy az elkövetés célja kiemelkedő jelentőséggel bír a kínzásnak a rossz bánásmód többi formájától történő elhatároláskor. Miközben számos esetben akár az „éles” fájdalom okozása is igazolható – például a fegyveres rablás közben tetten ért elkövető megsebesítése feltéve, hogy a letartóztatásának más módja nincsen –, addig a kínzás, amelynek a célja valamely *információ vagy vallomás megszerzése, megfélemlítés, diszkrimináció vagy büntetés*⁴⁴, sohasem igazolható.

Az Európai Bizottság célzat központú megközelítését egy évtizeddel később az Emberi Jogi Bíróság az Írország kontra Egyesült Királyság elleni ügyben tesztelte. A brit nemzetbiztonsági szervek által, a terroristagyanús személyek észak-írországi kihallgatása során alkalmazott módszerek ügyét 1976-ban Írország vitte előbb az Európai Bizottság, majd az Emberi Jogi Bíróság elé. A kérelem tárgya az volt, hogy vajon az „öt technika”, vagyis a letartóztatott személyek „mélyvallatásakor” alkalmazott módszerek az EJEE 3. cikkében megfogalmazott tilalomba ütköznek-e. A módszer lényege, hogy a kihallgatás során a fogvatartott fejére sötét csuklyát húztak, és szünet nélküli erős zajban, hosszan tartó alvásmegvonás, étel- és italmegvonás mellett, órákig a falnál kellett állnia.⁴⁵

Az Európai Bizottság egyhangú álláspontja szerint az öt technika kombinált alkalmazása azért valósított meg kínzást, mert az érzékelési korlátozást eredményező módszerek okozta intenzív stressz közvetlen testi és lelki hatással van a személyiségre, továbbá az említett módszerek információszolgáltatás céljából történő szisztematikus alkalmazása egyértelmű hasonlóságot mutat a kínzás évszázadok óta ismert módszereivel.⁴⁶ Ezzel szemben az Emberi Jogi Bíróság, az okozott szenvedés intenzitását mérlegelve, arra a következtetésre jutott, hogy az öt technika alkalmazásával okozott testi, lelki fájdalom intenzitása nem érte el a kínzás szintjét, így az embertelen bánásmódot okozott.⁴⁷

Az Emberi Jogi Bíróság szerint az EJEE 3. cikkének bármely definíciója az „*embertelen bánásmód fogalmából kell, hogy kiinduljon*”,⁴⁸ azonban a különbség, amely következtében a kínzáshoz „*különleges stigma*” tapad, az embertelen vagy megalázó bánásmód egyéb formáira nem vonatkozik.⁴⁹ A bírói testület szerint a kínzás, valamint a rossz bánásmód egyéb formái közötti fogalmi különbség az okozott szenvedés intenzitásán alapul. Az embertelen bánásmód vagy büntetés alapvető ismérve, hogy az azt megvalósító cselekmény „*legalább intenzív fizikai és mentális szenvedést*”⁵⁰ okoz.

Bár az embertelen bánásmód körébe tartozó fájdalom vagy szenvedés intenzitása nem éri el a kínzás szintjét, még mindig meglehetősen magas. A szenvedés szintjét egyedileg, az adott ügy objektív és szubjektív körülményeitől függően kell értékelni. Az értékelés során mérlegelendő különösen az áldozat faji hovatartozása, neme, szexuális orientációja, vallása, életkora vagy fogyatékossága. Akad olyan szerző, aki szerint az embertelen bánásmód szintjét elérő fájdalom, illetve szenvedés alacsonyabb intenzitása, valamint, hogy az azt okozó cselekménynek nem kell szükségképpen szándékosnak lennie, áll annak hátterében, hogy az Emberi Jogi Bíróság sokkal inkább hajlandó embertelen bánásmódot, mint kínzást megállapítani.⁵¹

Az Emberi Jogi Bíróság számos alkalommal megerősítette, hogy embertelen/megalázó bánásmód feltétele, hogy az okozott szenvedés egy bizonyos intenzitást és súlyossági szintet elérjen.⁵² Az idős személyek fogva tartási körülményei, vagy kisgyermek testi fenyegetése kapcsán az áldozatok életkora döntő mértékben befolyásolhatja az okozott szenvedés mértékének értékelé-

sét.⁵³ A testület két iskolás fiú testi fenyegetése kapcsán hozott döntése jól szemlélteti a „súlyossági küszöb” megközelítést. A két fiú közül a fiatalabb a kérelem benyújtásakor 7 éves, a másik 15 éves volt. Mindketten olyan iskolába jártak, ahol a tanulók testi fenyegetése megengedett volt. Annak ellenére, hogy a testi fenyegetést egyikükön sem hajtottak végre, az Emberi Jogi Bíróság úgy vélte, hogy „*amennyiben az eléggé reális és azonnali, az EJEE 3. cikkében tilalmazott magatartással történő pusztá fenyegetés önmagában is annak előírásaiba ütközhet. Ezáltal valamely személy kínzással történő megfenyegetése, bizonyos körülmények között, legalább 'embertelen bánásmódot' valósíthat meg.*”⁵⁴

Az Európai Bíróság hosszú ideig kizárólag olyan bánásmódot vagy büntetést minősített embertelennek, amikor az *intenzív* testi és lelki szenvedést a közhatalom nevében eljáró személy *szándékos* magatartása okozta. A bírói testület egy fogvatartott ügyében hangsúlyozta, hogy miközben a rajta látható sérülések relatíve kismértékűnek tűnnek, azok egy szabadságától megfosztott és alávetett helyzetben lévő személyen alkalmazott fizikai erőszak nyilvánvaló jelei, amely bánásmód embertelen és megalázó is volt.⁵⁵ Abdullah Öcalan, a kurd szeparatista mozgalom vezetőjének Törökország elleni ügyében a török bíróság által kiszabott halálbüntetést az Emberi Jogi Bíróság azzal az indokkal minősítette embertelennek, hogy az ítéletet tisztességtelen eljárásban olyan (katonai) bíróság hozta, amely nem felelt meg a függetlenség és pártatlanság követelményeinek.⁵⁶ A fair tárgyalás megtagadása, továbbá a halálbüntetés kiszabása okozta bizonytalanság és félelem az embertelen bánásmód szintjét elérő gyötrelmet okozott.⁵⁷

Az Emberi Jogi Bíróság az 1990-es évek második felétől kezdődően bizonyos bánásmódokat a közhatalom nevében eljáró személyek szándékos magatartásának hiányában is embertelennek minősített. A testület a fogva tartás számos aspektusáról – például a magas fokú zsúfoltság,⁵⁸ a fogva tartás, illetve a szabadságvesztés-büntetés végrehajtására szolgáló helyiségek mocskos, elhanyagolt állapota,⁵⁹ a hiányos szanitáció,⁶⁰ az elégtelen,⁶¹ illetve a fogvatartott egészségi állapotának nem megfelelő élelmezés,⁶² a szükséges orvosi ellátás hiánya,⁶³ a motozás,⁶⁴ illetve testüreg-átvizsgálás⁶⁵ módja, vagy a fogva tartott közeli családtagjaival való kapcsolattartásának ellehetetlenítése⁶⁶ – állapította meg, hogy embertelenek.

Az Emberi Jogi Bíróság az embertelen bánásmód, illetve büntetés tilalmát évtizedekig gyakorlatilag csak a fogvatartottak ügyeiben alkalmazta. Az 1990-es évek végén kezdődtek azok az ügyek is, amelyekben a testület az egyébként szabadlábban lévő áldozatok otthonainak, illetve ingóságainak a nemzetbiztonsági erők által történő szándékos felégetése, illetve megsemmisítése okozta szenvedést embertelen bánásmódnak minősítette.⁶⁷ Az a súlyos „*mentális stressz és gyötrelm*” amelyet a hadsereg által a család szeme láttára elhurcolt két férfi édesapja átélt, amikor képtelen volt kideríteni mi történt a fiaival, továbbá a mód, ahogy a hatóságok a panaszait kezelték, szintén embertelen bánásmódot okozott.⁶⁸

Összességében, az Emberi Jogi Bíróság gyakorlatában az embertelen bánásmód tilalmába ütköző cselekmény vagy mulasztás nem szükségképpen okoz éles fájdalmat, és – a kínzástól eltérően – nem szükséges, hogy szándékos és célzatos legyen, azonban a megalázó bánásmód „súlyossági küszöbét” meg kell haladnia.⁶⁹

Megalázó bánásmód

Az Európai Bizottság Görög ügyben megfogalmazott álláspontja, miszerint ahhoz, hogy egy cselekmény „megalázó” legyen, bizonyos fokú „durva lealacsonyítást”⁷⁰ is magában kell, hogy foglaljon, egyfajta kiindulási pontként szolgált a fogalom további kimunkálásához. Az Európai Bizottság értelmezésében a 3. cikk „általános célja, hogy védelmet nyújtson az emberi méltóságot súlyosan sértő beavatkozásokkal szemben. Következésképpen, egy olyan cselekmény, ami az ember rangját, helyzetét, jó hírnevét vagy jellemét hátrányosan érinti, a 3. cikk értelmében csak »megalázó bánásmódnak« tekinthető, feltéve, ha a súlyosság egy bizonyos szintjét eléri.”⁷¹

Az Emberi Jogi Bíróság egyetértett abban, hogy a rossz bánásmódot megvalósító cselekménynek el kell érnie a „súlyosság egy minimális szintjét” ahhoz, hogy egyáltalán az EJEE 3. cikkének hatálya alá essen.⁷² A „nehéz körülmények”⁷³ vagy a „kétségtelenül kellemetlen vagy akár bosszantó”⁷⁴ bánásmód nem feltétlenül megalázó. Az EJEE 3. cikkének alkalmazását megalapozó súlyossági küszöb relatív, azt csak az ügy olyan körülményének, mint „a bánásmód időtartama, annak testi és lelki hatásai és néhány esetben, az áldozat neme, életkora és egészségi állapota stb.”⁷⁵ ismeretében lehet meghatározni.

Annak értékelésekor, hogy egy bánásmód a súlyossági küszöb minimumát eléri-e, az objektív elemek mellett, szubjektív körülményeket is mérlegelni kell. Az Emberi Jogi Bíróság értelmezésében a „bánásmód önmagában nem lesz »megalázó« kivéve, ha az annak alávetett személy – akár mások, akár a saját szemében történő – lealacsonyítása vagy megszegése a súlyosság egy bizonyos szintjét eléri.”⁷⁶ Ezt a szubjektív elemet alkalmazta a testület akkor is, amikor megalázó bánásmódnak minősítette, hogy a doktori fokozattal rendelkező 55 éves férfi fogvatartott haját, az örökről, a fogva tartás alatt írott gúnyversei büntetéseként, kopaszra borotválták. A testület szerint „még ha nem is megszegésszerű szándékkal történt, a kérelmező hajának speciális indok nélküli eltávolítása önmagában is önkényes és fenyegető volt, és ennél fogva valószínűnek tűnik, hogy annak célja az ő lealacsonyítása és/vagy megfélemezése volt.”⁷⁷ Ily módon, a testület a súlyosság értékelésekor az áldozatnak a bánásmóddal kapcsolatos szubjektív tapasztalatait is számításba vette.

Az Emberi Jogi Bíróság a „súlyossági küszöb” megközelítést a *Tyler kontra Egyesült Királyság* ügyben fejtette ki részletesen. Az ügy lényege, hogy a fiatalkorúak bírósága egy 15 éves fiút, azért, mert három társával egy tanulót megvertek, 3 botütésre ítélte. A büntetést az illetékes helyi hatóság képviselője a nyilvánosság kizárásával hajtotta végre. Az Európai Bíróság annak megál-

lapítását követően, hogy a 3 botütés súlyosságát tekintve sem a kínzás, sem az embertelen bánásmód szintjét nem érte el, a megalázó büntetés tilalmának megsértését vizsgálta.⁷⁸ A bírói testület hangsúlyozta, hogy miközben valaki számára a büntetőítélet pusztá ténye is megszegőenítő lehet, ennek a 3. cikk szempontjából annyiban van relevanciája, hogy „nem egyszerűen az ítélet, hanem a kiszabott büntetés rajta történő végrehajtása által is meg kell szégyenülnie. [...] A Bíróság meglátása szerint ahhoz, hogy egy büntetés »megalázó« és a 3. cikkbe ütköző legyen, a vele járó lealacsonyításnak vagy megszegésnek egy bizonyos szintet el kell érnie.”⁷⁹ Az említett szint értékelése „a dolog természeténél fogva relatív: az ügy összes körülményétől függ, különösen magának a büntetésnek a természetétől és összefüggéseitől, annak módjától és a végrehajtás módszerétől.”⁸⁰

Miközben az Emberi Jogi Bíróság hagyományosan annak megállapítására törekszik, hogy a sérelmezett bánásmód az áldozatot megszegőenítette vagy lealacsonyította-e, a *V. kontra Egyesült Királyság* ügyben azt vizsgálta, hogy „az említett célszándék hiánya a sérelem megállapítását meggyőzően kizárhatja-e.”⁸¹ A kérelmező szerint egy emberöléssel vádolt 10 éves gyermek esetében „büntetőjogi felelősségre vonása, a tárgyalás akkuzatórius jellege, felnőtt eljárás egy rendes bíróságon, a tárgyalás hossza, a tizenkét idegen felnőttből álló esküdtársak, a tárgyalóterem elrendezése, a nyilvánosság valamint a média elsőprő jelenléte, az őt a bíróságra szállító rabszállító jármű elleni nyilvános támadás, továbbá a személyazonosságának nyilvánosságra hozatala” együttesen az EJEE 3. cikk sérelmét okozták.⁸² Az Emberi Jogi Bíróság álláspontja szerint az állami hatóságoknak a kérelmező által megjelölt gyermek megszegőenítésére vagy lealacsonyítására irányuló szándéka hiányában a 3. cikk sérelmét nem lehetett megállapítani.⁸³ Az említett érvelésből azonban nem következik, hogy valamely bánásmód vagy büntetés az említett szándék hiányában ne lehetne megalázó. Jó példa erre az a görög ügy, amelyben a droghasználattal vádolt kérelmezővel történő bánásmódot, akit egy ideig a börtön pszichiátriai kórházában, majd a börtön elkülönítő részlegében, egy pszichiátriai beteg ápolására alkalmatlan körülmények között tartottak fogva, az Emberi Jogi Bíróság a „megszegőenítésére vagy lealacsonyítására irányuló szándékra” utaló bizonyítékok hiányában is megalázónak minősítette.⁸⁴ Ezzel szemben a bírói testület a *Price kontra Egyesült Királyság* ügyben a panaszosnak járó kártérítés összegének megállapításakor a kérelmező megszegőenítésére vagy lealacsonyítására irányuló szándék hiánya mellett, a szabadságtól való megfosztás relatíve rövid időtartamát is figyelembe vette.⁸⁵

Talán azért, mert EJEE 3. cikkének alkalmazásakor a megalázó bánásmód egyfajta kiindulási alapot képez, a strasbourgi szervek joggyakorlatában – az embertelen bánásmóddhoz képest – többé-kevésbé kimunkált fogalom. Az Emberi Jogi Bíróság esetjogában a megalázó bánásmód három fő típusát lehet elkülöníteni: az első körbe tartozó bánásmód, illetve büntetés önmagában megalázó, vagyis az alkalmazásának pontos körülményei lényegtelenek. Például a faji diszkrimináció önmagában is a megalázó bánásmód tilalmába ütközik.⁸⁶ A

második kategória, amikor a bánásmód vagy büntetés *mások*, végül a harmadik, amikor az *magának az áldozatnak* a szemében lealacsonyító vagy megszegényítő.

2.2. AZ EMBERI JOGOK VÉDELME NEK AMERIKA-KÖZI RENDSZERE

Az emberi jogok amerikai védelmi rendszere az 1948-ban létrejött Amerikai Államok Szervezetén (Organisation of American States, a továbbiakban: OÁSZ) alapul. A szervezetnek Kuba 1962-ben történt kizárása óta 34 tagja van.⁸⁷

Az AÁSZ Alapokmánya, az 1948. évi Bogotai Charta deklarálja az alapvető emberi jogokat, továbbá egyes szociális, kulturális és gazdasági jogokat. A Bogotai Konferencia résztvevői elfogadták az Emberi Jogok és Kötelességek Amerikai Nyilatkozatát (American Declaration of the Rights and Duties of Man) is. A tagállamok az AÁSZ Alapokmányának 1967. évi módosításakor (1967. évi Buenos Aires-i jegyzőkönyv) szabályozták az Emberi Jogok Amerikai Bizottságának jogállását.

Az 1969-ben San Joséban (Costa Rica) aláírt, 20 alapvető jogot tartalmazó Emberi Jogok Amerikai Egyezménye (American Convention on Human Rights, a továbbiakban: ACHR) 1978. július 18-ban lépett hatályba. Az ACHR által szabályozott jogokat az 1988-ban elfogadott kiegészítő jegyzőkönyv a gazdasági, szociális és kulturális jogokkal – köztük a környezethez való joggal – kibővítette,⁸⁸ majd az 1990. évi jegyzőkönyv eltörölte a halálbüntetést.⁸⁹

Az 1948. évi Emberi Jogok és Kötelességek Amerikai Deklarációjának I. cikke értelmében „Minden emberi lénynek joga van az élethez, a szabadsághoz és a személyének biztonságához.”⁹⁰ A felsorolt jogokat az emberi jogok amerikai jogvédelmi rendszerének több kötelező normája, köztük az 1987-ben hatályba lépett, a kínzás megelőzéséről és megbüntetéséről szóló Amerika-közi egyezmény (Inter-American Convention to Prevent and Punish Torture, a továbbiakban: IACPPT) részletesen szabályozza.

Az ACHR által biztosított jogok érvényesülését egyrészt a 7 tagú, quasi igazságszolgáltatási szervként működő Emberi Jogok Amerikai Bizottsága (a továbbiakban: Amerika-közi Bizottság), valamint a szintén 7 tagú, tényleges igazságszolgáltatási jogkörrel rendelkező Emberi Jogok Amerikai Bírósága (a továbbiakban: Amerika-közi Bíróság) ellenőrzi. Az Amerika-közi Bizottság egyrészt az AÁSZ Alapokmánya, másrészt az ACHR által létrehozott szerv, így joghatósága az AÁSZ valamennyi tagállamára kiterjed. Ezzel szemben, az AÁSZ Alapokmányában nem szereplő Amerika-közi Bíróság joghatósága csak Emberi Jogok Amerikai Egyezményét aláíró államokra terjed ki.⁹¹ Az említett szervezetek a személyi sérthetlenséghez való jognak a jelentések, tanácsadó vélemények, valamint ítéletek útján történő védelme során igen széles körű joggyakorlatot fejlesztettek ki, többek között a kínzás, a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés területén.⁹²

Kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés

Az ACHR „Emberséges bánásmóddhoz való jog” címet viselő 5. cikkének 2. pontja szerint „Senkit sem szabad kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni. Minden, a szabadságától megfosztott személlyel az ember veleszületett méltóságát tisztelve kell bánni.”⁹³ Az ACHR nem definiálja, hogy mit kell „embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek” tekinteni, és a tiltott bánásmódok elhatárolásához sem nyújt iránymutatást. A fogalmak Amerika-közi tartalmának megismeréséhez a kínzás megelőzéséről és büntetéséről szóló Amerika-közi egyezményt (Inter-American Convention to Prevent and Punish Torture, a továbbiakban: IACPPT), az Amerika-közi Bizottság, valamint az Amerika-közi Bíróság jogértelmezési gyakorlatát is szemügyre kell venni.

Az IACPPT 6. cikke értelmében a részes „államok ugyanígy hatékony intézkedéseket tesznek a joghatóságuk alá tartozó más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzésére és megbüntetésére.”⁹⁴ Az IACPPT nem nyújt iránymutatást sem arra vonatkozóan, hogy kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés fogalmán mit kell érteni, sem azok elhatárolását illetően.⁹⁵ Az Amerika-közi Bizottság a *Luis Lizardo Cabrera kontra Dominika* ügyben az Emberi Jogi Bíróság által kidolgozott fogalom meghatározásokra, illetve elhatárolási szempontokra hivatkozott.⁹⁶ Amerika-közi Bizottság szerint mind az ACHR mind az IACPPT bizonyos mozgásteret enged annak értékelésekor, hogy valamely cselekmény az intenzitástól vagy súlyosságától függően kínzást vagy rossz bánásmódot valósít meg. A mérlegelést esetenként, az adott ügy sajátosságaitól függően, a szenvedés időtartamától, az áldozatra gyakorolt testi és lelki hatásaitól, valamint az áldozat személyes körülményeit figyelembe véve kell elvégezni.⁹⁷

Az Amerika-közi Bíróság álláspontja szerint a tilalmak fogalmi elhatárolása a bánásmód súlyosságán alapul. A testület szerint a „fizikai és szellemi integritáshoz való jog megsértése a jogsértés olyan kategóriája, amelynek számos fokozata van, és a bánásmódok széles körét – a kínzástól a lekicsinylés, illetve a kegyetlen, az embertelen vagy megalázó bánásmód más formáigig – öleli fel, amelyek belső és külső tényezők által meghatározott, különféle szintű testi és lelki hatásokkal járnak, ezek meglétét esetről esetre bizonyítani kell.”⁹⁸ A jogsértés megállapításához fizikai sérülés nem feltétlenül szükséges, egy „fenyegető helyzet létrehozása vagy egy személy kínzással való fenyegetése, néhány esetben, megvalósíthatja az embertelen bánásmódot.”⁹⁹

Az Amerika-közi Bíróság az Emberi Jogi Bíróságot idézve mutatott rá arra, hogy az olyan „cselekmény súlyának elemzése, amely kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódot valósíthat meg, relatív és az eset összes körülményétől függ, mint a bánásmód időtartama, annak testi és lelki hatásai, és néhány esetben, egyebek mellett az áldozat neme, életkora, egészségi állapota.”¹⁰⁰ Ezáltal, az európai rendszerhez hasonlóan, az áldozat különleges sebezhetősége olyan súlyosító tényező le-

het, ami az egyébként kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódnak minősülő cselekményt kínzássá változtatja.

A bírói testület szerint a kínzás és a rossz bánásmód egyéb típusaiba tartozó cselekmények éles elhatárolása azért nem lehetséges, mert az elhatárolás módja, illetve szempontjai az alapvető jogok védelme iránt növekvő igények fényében fejlődik. Következésképpen, egy olyan cselekmény, ami a múltban még kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódnak minősült, a jövőben akár kínzást is megvalósíthat.¹⁰¹

2.3. AZ EMBERI JOGOK VÉDELME NEK AFRIKAI RENDSZERE

Az afrikai kontinensen két nagy emberi jogi rendszer működik. Az egyik, az Ember és Népek Jogainak Afrikai Kartája (a továbbiakban: Afrikai Karta) és az ahhoz tartozó két panaszmechanizmus, a másik az Arab Emberi Jogi Rendszer és az Emberi Jogok Arab Kartája.¹⁰² 2014 szeptemberében az Arab Emberi Jogi Bíróság státutumát az Arab Liga elfogadta, a bírói testület még nem működik. Az Arab Liga emberi jogvédelmi rendszerének azon hiányosságára figyelemmel, miszerint nem tartalmaz olyan panaszmechanizmust, amely a kínzás, illetve a rossz bánásmódok alkalmazását érintő panaszokat elbírálná, a dolgozat az Afrikai Karta rendszerét vizsgálja.¹⁰³

Az Afrikai Kartát 1981-ben Banjulban (Gambia) fogadták el (ezért nevezik Banjul Chartának is), majd azt az Afrikai Egységsszervezet állam- és kormányfőinek ugyanezen évben, Nairobiban tartott konferenciája is megerősítette. Az Afrikai Karta emberi jogvédelmi rendszere az Ember és Népek Jogainak Afrikai Bizottságból (a továbbiakban: Afrikai Bizottság) és az Ember és Népek Jogainak Afrikai Bíróságból (a továbbiakban: Afrikai Bíróság) áll.

Az Afrikai Bizottságot az Afrikai Karta 30. cikke abból a célból hozta létre, hogy „*előmozdítsa az ember és a népek jogait, és biztosítsa azok védelmét Afrikában,*”¹⁰⁴ amelynek során értelmezi az Afrikai Karta rendelkezéseit.¹⁰⁵ Az Afrikai Bizottság, amelyhez elsődlegesen államok fordulhatnak panasszal, eljárása során „*minden megfelelő eszközzel*” törekszik arra, hogy megpróbáljon a felek között az „*ember és népek jogainak tiszteletén alapuló barátságos megoldást elérni.*”¹⁰⁶ 2004. január 25-ig – az Afrikai Bíróság működésének megkezdéséig – az Afrikai Bizottság volt az egyetlen, az Afrikai Karta rendelkezéseinek autentikus értelmezésére feljogosított szervezet.¹⁰⁷

A többi regionális emberi jogi jogvédelmi rendszertől eltérően, az Afrikai Bíróságot nem maga az Afrikai Karta, hanem annak egyik, 2004. január 25-én hatályba lépett kiegészítő jegyzőkönyve (a továbbiakban: Jegyzőkönyv) hozta létre.¹⁰⁸ Az Afrikai Bíróság – az európai és az amerikai-közi emberi jogi bíróságoktól eltérően – elsődlegesen nem az Afrikai Kartában megfogalmazott emberi jogok megsértése áldozatainak számára biztosít nemzetközi jogorvoslatot. A Jegyzőkönyv 5. cikkével, valamint a 33. eljárási szabállyal¹⁰⁹ összhangban, az Afrikai Bizottság, a Jegyzőkönyv részes államai, továb-

bá az afrikai kormányközi szervezetek fordulhatnak a bírói testülethez. Az Afrikai Bíróság – a részes államnak a Jegyzőkönyv 34. cikk 6. pontja szerinti nyilatkozata esetén – az Afrikai Bizottság előtt megfigyelői státusszal rendelkező nem kormányzati szervek vagy magánszemélyek által előterjesztett panaszokat is befogadhat.

Az Afrikai Bíróság joghatósága az Afrikai Karta, a Jegyzőkönyv és bármely más, az érintett államok által ratifikált, releváns emberi jogi dokumentum alkalmazásával, értelmezésével kapcsolatosan előterjesztett tanácsadásra, valamint az esetleges jogvitákra terjed ki. A hivatalos működését 2006. novemberben megkezdő Afrikai Bíróság 2009-ben hirdette ki első ítéletét. A testülethez 2018. december 31-ig összesen 190 beadvány érkezett, amelyből az említett időpontig mindössze 50 ügyet sikerült befejezni.¹¹⁰

Az Afrikai Bizottság és a Bíróság jogvédelmi tevékenységének legfontosabb közös jellemzője, hogy kötelező erejű döntéseik, illetve ajánlásaik végrehajtását semmiféle eszközzel sem lehet kikényszeríteni. Azok gyakorlati megvalósulása kizárólag az érintett állam együttműködési készségétől függ, ami sajnálatos módon, számtalan esetben teljességgel hiányzik.¹¹¹

Kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés

Az Afrikai Karta 5. cikke értelmében „*Minden egyének joga van az emberben rejlő méltóság tiszteletben tartásához, és jogi státuszának elismeréséhez. Tilos az ember kizsákmányolásának és megalázásának minden formája, különösen a rabszolgaság, rabszolga-kereskedelem, kínzás, kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetés vagy bánásmód.*”¹¹²

Az emberi jogok védelmének afrikai rendszerében a kínzás, a kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetés vagy bánásmód tilalma az emberi méltóság tiszteletben tartásához való jog része. Az Afrikai Bizottság az emberi méltóságot valamennyi emberi lényt mentális képességeitől vagy fogyatékosságaitól függetlenül megillető, elidegeníthetetlen alapjogának tekinti, amely őt, az adott esettől függően, diszkriminációmentesen megilleti.¹¹³ Az emberi méltóság olyankor sérülhet, amikor az állam az egyént „*személyes szenvedésnek és megaláztatásnak*”¹¹⁴ teszi ki, amelynek módja minden esetben, az adott ügy sajátos körülményeitől függ.¹¹⁵ Az Afrikai Bizottság hangsúlyozta, hogy az Afrikai Karta „*5. cikke nem csak a kegyetlen, hanem embertelen és a megalázó bánásmódot is tiltja. Ez magában foglalja nem csak a súlyos testi vagy lelki szenvedést okozó, hanem az egyént lealacsonyító vagy őt az akaratával vagy a lelkiismeretével szembeni cselekedeteket is.*”¹¹⁶

Az Afrikai Bizottság az Emberi Jogok Európai Bíróságának az Írország kontra Egyesült Királyság ügyben kifejtett érvelésével egyetértve úgy ítélte, hogy valamely cselekmény a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódként történő minősítéshez a „*súlyosság minimális szintjét*” el kell érnie, amelynek értékelésekor az ügy összes körülményét, mint a bánásmód időtartamát, an-

nak testi-lelki hatásait, és néhány esetben az áldozat nemét, életkorát és egészségi állapotát is figyelembe kell venni.¹¹⁷ A testület szerint, amennyiben valamely cselekmény súlyossága az említett szintet eléri, a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés fogalmát úgy kell értelmezni, hogy a lehető legszélesebb körű védelmet nyújtson mind a testi, mind a lelki abúzusokkal szemben.¹¹⁸ Az Afrikai Bizottság nem igazán törekszik arra, hogy az emberi méltóság megsértését, illetve a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódot élesen elhatárolja. Van olyan szerző, aki szerint Afrikai Bizottság említett joggyakorlatának oka az Afrikai Karta 5. cikkébe ütköző cselekmények különös súlyosságában keresendő.¹¹⁹

Összefoglalás

A kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés tilalmát a globális, illetve a regionális szintű emberi jogi egyezmények közel azonos módon szabályozzák. A tilalom célja az emberi méltóság, valamint az egyén fizikai és lelki sérthetlenségének védelme.¹²⁰

Miután az emberi jogi egyezmények a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés fogalmi meghatározását mellőzik, azok értelmezése az egyezmények végrehajtását egyéni panaszbeadványok, valamint bizonyos államok, vagy konkrét élethelyzetek vizsgálata útján ellenőrző testületekre hárult. Az aktív értelmezési tevékenység ellenére, az ellenőrző testületnek a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés fogalmának kérdésében még nem sikerült közös nevezőre jutniuk. A különféle testületek értelmezések legfontosabb közös vonása, hogy a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés körébe tartozó magatartások valamilyen fokú testi és/vagy lelki fájdalmat, szenvedést vagy gyötrelmet okoznak az áldozat számára.

Az Emberi Jogi Bizottság, a Kínzás Elleni Bizottság, az Amerika-közi Bizottság, az Emberi Jogok Amerikaközi Bírósága és az Afrikai Bizottság a kínzás, valamint a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés abszolút és általános tilalmára hivatkozik

va, a rossz bánásmódok definiálását nem tartják szükségesnek. Álláspontjuk szerint a tilalmak elhatárolását az alkalmazott bánásmód természetétől, céljától és súlyosságától függően lehet elvégezni. A szóban forgó megközelítés állhat annak hátterében, hogy szakirodalmi források a *kínzás*, *kegyetlen*, *embertelen* vagy *megalázó bánásmód* vagy *büntetés* tilalmát időnként tömörítve, és ezáltal némileg leegyszerűsítve is, a kínzás tilalmaként említik.¹²¹

Ezzel szemben, az Emberi Jogi Bíróság – a néhai Európai Bizottsághoz hasonlóan – a kínzás, az embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megkülönböztetésére, illetve fogalmi elhatárolására törekszik. A rossz bánásmód tilalma megsértésének gyanúja esetén elsőként azt kell vizsgálni, hogy az áldozattal szemben tanúsított magatartás okozta testi/lelki fájdalom vagy szenvedés mértéke elérte-e az EJEE 3. cikke alkalmazásához szükséges minimális szintet, majd értékelni kell, hogy az a megalázó, az embertelen bánásmód vagy büntetés, vagy a kínzás fogalomkörébe tartozik-e.

A strasbourgi testületek gyakorlatában a legsúlyosabbnak minősülő *kínzás* elsődleges ismérve, hogy az áldozattal szemben tanúsított magatartás nagyfokú szenvedést okozzon. Az Emberi Jogi Bíróság a kínzást olyan fájdalomkózosra irányuló, szándékos magatartásnak tekinti, amelynek célja különösen a büntetés, az információszerzés vagy az érintett megfélemlítése. Az *embertelen* bánásmód vagy büntetés körébe tartozó magatartás okozta szenvedés vagy fájdalom nem éri el a kínzás megállapításához szükséges szintet, nem feltétlenül szándékos és hiányzik a kínzásnál említett célzat. A legenyhébb szenvedést okozó, *megalázó* bánásmód vagy büntetés körébe tartozó magatartás az áldozat saját és/vagy mások szemében történő lealacsonyításában vagy megszégyenítésében megnyilvánuló lelki gyötrelmet okoz. A megalázó bánásmód vagy büntetés körébe tartozó cselekmény okozta fájdalomnak, illetve szenvedésnek is el kell érnie egy minimális szintet ahhoz, hogy az EJEE 3. cikkének hatálya alá essen. A súlyossági küszöb az adott eset körülményeitől, így a bánásmód időtartamától, fizikai és mentális hatásaitól, továbbá az áldozat nemétől, korától és egészségi állapotától függően, relatív.

Jegyzetek

1 Az 1976. évi 8. törvényerejű rendelettel kihirdetett, az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányja (a továbbiakban: PPJNE).
2 1988. évi 3. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény (a továbbiakban: UNCAT).
3 L. az Alkotmány módosításáról szóló 1989. évi XXXI. törvény 34. §-át.
4 A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 1989. október 23-án hatályba lépett 54. § (2) bekezdése alapvető jogként deklarálta, hogy „[s]enkit nem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó elbánásnak vagy büntetésnek alávetni, és különösen ti-

los emberen a hozzájárulása nélkül orvosi vagy tudományos kísérletet végezni.”

5 Az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett, a Rómában, 1950. november 4-én kelt az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény.
6 Magyarország Alaptörvénye III. cikk (1) bekezdése értelmében „[s]enkit nem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni, valamint szolgaságban tartani.”
7 32/2014. (XI. 3.) AB határozat a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet 137. § (1) bekezdése nemzetközi szerződésbe ütközésének, valamint alaptörvényellenességének megállapításáról és megsemmisítéséről [a továbbiakban: 32/2012. (VII. 4.) AB ha-

tározat], Indokolás [34]. Az *Alkotmánybíróság Határozatai* 2014. 27. sz. 1429. o.

8 32/2014. (XI. 3.) AB határozat, Indokolás [33]. Az *Alkotmánybíróság Határozatai* 2014. 27. sz. 1429. o.

9 32/2014. (XI. 3.) AB határozat, Indokolás [50]. Az *Alkotmánybíróság Határozatai* 2014. 27. sz. 1431–1432. o.

10 A 2011. évi CXLI. törvénnyel kihirdetett, kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyve (a továbbiakban: OPCAT).

11 L. az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény 2. § (6) bekezdését.

12 OPCAT 19. cikk b) pont.

13 Kovács Péter: Szemtől szembe... Avagy hogyan kölcsönöznek egymástól a nemzetközi bírósá-

- gok, különös tekintettel az emberi jogi ügyekre. *Acta Humana* 2002. 49. sz. 3–11. o., Antoine Buyse: Echoes of Strasbourg in Geneva. The Influence of ECHR Anti-Torture Jurisprudence on the United Nations Human Rights Committee. *Japanese Yearbook of International Law* 2016. 81–98. o.
- 14** Magyarország Alaptörvénye XIV. cikk (3) bekezdése értelmében „Senki nem utasítható ki olyan államba, vagy nem adható ki olyan államnak, ahol az a veszély fenyegeti, hogy halálra ítélik, kiozzák vagy más embertelen bánásmódnak, büntetésnek vetik alá.”
- 15** Bővebben *Lamm Vanda*: Néhány megjegyzés az emberi jogi tárgyú egyezmények értelmezésének sajátos esetéről. In: *Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére* (szerk. Szoboszlai-Kiss Katalin és Deli Gergely). Universitas-Győr, Győr 2013. 300–311. o.
- 16** UN Human Rights Committee (HRC), CCPR General Comment No. 20: Article 7 (Prohibition of Torture, or Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment), 10 March 1992 (a továbbiakban: HRC General Comment 20.).
- 17** HRC General Comment 20, 5. pont.
- 18** HRC General Comment 20, 4. pont.
- 19** HRC General Comment 20, 4. pont.
- 20** Giri v. Nepal, HRC Communication No. 1761/2008, 7.5. pont.
- 21** İfran *Neziroglu*: A Comparative Analysis of Mental and Psychological Suffering as Torture, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment under International Human Rights Treaty Law. *Essex Human Rights Review* 2007. 1. sz. 5. o.
- 22** Deidrick v. Jamaica, HRC Communication No. 619/1995, 9.3. pont.
- 23** Linton v. Jamaica, HRC Communication No. 255/1987, 8.5. pont.
- 24** Bailey v. Jamaica, HRC Communication No. 334/1988, 9.3. pont.
- 25** Tyler v. the United Kingdom, ECtHR judgement of 25 April 1978, 32. pont.
- 26** Thomas v. Jamaica, HRC Communication No. 321/1988, 9.2. pont.
- 27** Young v. Jamaica, HRC Communication No. 615/1995, 5.2. pont.
- 28** Polay Campos v. Peru, HRC Communication No. 577/1994, 9. pont.
- 29** Williams v. Jamaica, HRC Communication No. 609/1995, 6.5. pont.
- 30** Az UNCAT 1. cikk 1. pontja szerint a kínzás „minden olyan cselekményt jelent, amelyet szándékosan, éles testi vagy lelki fájdalom vagy szenvedés kiváltása céljából alkalmaznak valakivel szemben, hogy tőle, illetőleg harmadik személytől értesüléseket vagy vallomást csikarjanak ki, vagy hogy olyan cselekmény miatt büntessék, amelyet ő, vagy harmadik személy követett el, illetőleg amelynek elkövetésével őt vagy harmadik személyt gyanúsítanak, hogy megfélemlítsék, vagy nyomást gyakoroljanak rá, illetőleg hogy harmadik személyt félemlítsenek meg, vagy hogy harmadik személyre gyakoroljanak nyomást, valamint bármilyen megkülönböztetési formára alapított más okból alkalmaznak, ha az ilyen fájdalmat vagy szenvedést közfeladatot ellátó személy, vagy hivatalos minőségben eljáró bármely más személy vagy ilyen személyre kifejezett vagy hallgatólagos ösztönzése vagy ennek hozzájárulásával bárki más okozza.”
- 31** L. UNCAT 2–9. cikk és 14–15. cikk.
- 32** Herman J. *Burgers* – Hans *Danelius*: The United Nations Convention Against Torture: A Handbook on the Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Martinus Nijhoff Publishers 1988. 149. o.
- 33** UNCAT General Comment 2, 3. pont.
- 34** Committee Against Torture and other Cruel, Inhuman and Degrading Treatment or Punishment (a továbbiakban: CAT) General Comment No. 2 (a továbbiakban: CAT General Comment 2.) 10. pont.
- 35** UNCAT General Comment 2, 10. pont.
- 36** CAT, Consideration of Reports Submitted by States Parties under Article 19 of the Convention (Yemen), UN Doc. CAT/CR.583 (2003) 10. pont.
- 37** Opuz v. Turkey, Judgement of ECtHR, 9 June 2009, 147. pont.
- 38** Bővebben *Kovács Péter*: Nemzetközi közjog. *Osiris* 2011 658–660. pont. https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_nemzetkozi_kozjog/ch04s04.html
- 39** Az 1998. évi XLII. törvénnyel kihirdetett, az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény tizenegyedik jegyzőkönyve.
- 40** Application No. 3321/67, Denmark et al. vs. Greece; No. 3322/67, Norway vs. Greece; No. 3323/67, Sweden vs. Greece; No. 3344 Netherlands vs. Greece.
- 41** Bővebben *Malcolm Evans* – *Rod Morgan*: Preventing Torture: A Study of the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Oxford University Press, Oxford 1999. 79–80. o.
- 42** „at least such treatment as deliberately causes severe suffering, mental or physical, which, in the particular situation is unjustifiable.” Application No. 3321/67, Denmark et al. vs. Greece; No. 3322/67, Norway vs. Greece; No. 3323/67, Sweden vs. Greece; No. 3344 Netherlands vs. Greece, 12 Yearbook of the European Convention on Human Rights, 168. o.
- 43** „torture is often used to describe inhuman treatment, which has a purpose, such as the obtaining of information or confessions, or the infliction of punishment, and it is generally an aggravated form of inhuman treatment.” Application No. 3321/67, Denmark et al. vs. Greece; No. 3322/67, Norway vs. Greece; No. 3323/67, Sweden vs. Greece; No. 3344 Netherlands vs. Greece, 12 Yearbook of the European Convention on Human Rights 168. o.
- 44** L. az 1988. évi 3. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény 1. cikk 1. pontját.
- 45** Bővebben *I. Haraszti Margit Katalin*: A terrorista méltósága. A kínvallatás alapjogi dilemmái (I. rész). *Közjogi Szemle* 2012. 2. sz. 37–45. o.
- 46** *Nigel Rodely* – *Matt Pollard*: The Treatment of Prisoners under International Law. Oxford 2000. 91–92. o.
- 47** Ireland v. the United Kingdom judgement of the ECtHR 18 January 1978, 167. pont.
- 48** Ireland v United Kingdom, no. 5310/71, Commission Report (Series B) Vol. 23-I, 1976, 389. pont.
- 49** Ireland v. the United Kingdom judgement of the ECtHR 18 January 1978, 167. pont.
- 50** Ireland v. the United Kingdom judgement of the ECtHR 18 January 1978, 167. pont.
- 51** *John Cooper*: Cruelty. An analysis of Article 3. Sweet and Maxwell, 2003. 8. o.
- 52** Ireland v. the United Kingdom ECtHR judgement of 18 January 1978, 167. pont. *Cambell and Cosans v. United Kingdom* ECtHR judgement of 25 February 1982, 29. pont. *Soering v. United Kingdom*, ECtHR judgement of 07 July 1989, 100 és 108. pont. *V. v. United Kingdom* ECtHR judgement of 16 December 1999, 71. pont.
- 53** *Yutaka Arai-Yokoi*: Grading Scale of Degradation: Identifying the Treshold of Degrading Treatment or Punishment under Article 3 ECHR. *Netherlands Quarterly of Human Rights* 2003. 3. sz. 385–421. o.
- 54** *Cambell and Cosans v. United Kingdom*, ECtHR judgement of 25 February 1982, 26. pont.
- 55** *Tomasi v. France*, ECtHR judgement of 27 August 1992, 113. pont.
- 56** Forrás: <http://www.echr.coe.int/eng/Press/2005/May/GrandChamberjudgmentOcalanv-Turkey120505.htm>
- 57** *Öcalan v. Turkey*, ECtHR judgement of 12 March 2003, 207. pont.
- 58** *Florea v. Romania*, judgement of the ECtHR 14 September 2010.
- 59** *Ananyev and Others v. Russia*, (pilot) judgement of ECtHR 10 January 2012.
- 60** *Vasilescu v. Belgium*, judgement of the ECtHR 18 March 2014
- 61** *Moisejevs v. Latvia*, judgement of the ECtHR 15 June 2006.
- 62** *Ebedin Abi v. Turkey*, ECtHR judgement of 13 March 2018.
- 63** *Sefiris v. Greece*, ECtHR judgement of 02 November 2006, *Wenner v. Germany*, ECtHR judgement of 01 September 2016.
- 64** *Iwanczuk v. Poland*, ECtHR judgement of 15 November 2001.
- 65** *Van der Ven v. Netherlands*, ECtHR judgement of 04 February 2003.
- 66** *Öcalan v. Turkey* (no. 2.), ECtHR judgement of 18 March 2014.
- 67** *Selcuk and Asker v. Turkey*, ECtHR judgement of 24 April 1998, 78. pont. *Dulas v. Turkey*, ECtHR judgement of 30 January 2001, 55. pont. *Bilgin v. Turkey*, ECtHR judgement of 16 November 2000, 103. pont.
- 68** *Ipek v. Turkey*, ECtHR judgement of 17 February 2004, 183. pont.
- 69** *Malcolm Evans* – *Rod Morgan*: Preventing Torture. Clarendon Press, Oxford 1998. 93. o.
- 70** The Greek Case, 1969 Yearbook of the European Convention on Human Rights, No 12, 186. o.
- 71** *East African Asians v. United Kingdom*, no. 4403/70, Commission Report of 14 December 1973, published in full following resolution of 21 March 1994, a) pont.
- 72** *Ireland v. the United Kingdom* ECtHR judgement of 18 January 1978, 162. pont.
- 73** *López Ostra v. Spain*, ECtHR judgement of 09 December 1994, 60. pont.
- 74** *Guzzardi v. Italy*, ECtHR judgement of 06 November 1980, 107. pont.
- 75** *Ireland v. the United Kingdom*, ECtHR judgement of 18 January 1978, 162. pont.
- 76** *Cambell and Cosans v. United Kingdom*, ECtHR judgement of 25 February 1982, 28. pont.
- 77** *Yankov v. Bulgária*, ECtHR judgement of 11 December 2003, 117. pont.
- 78** *Tyler v. the United Kingdom*, ECtHR judgement of 25 April 1978, 29. pont.
- 79** *Tyler v. the United Kingdom*, ECtHR judgement of 25 April 1978, 30. pont.
- 80** *Tyler v. the United Kingdom*, ECtHR judgement of 25 April 1978, 30. pont.
- 81** *V v. United Kingdom*, ECtHR judgement of 16 December 1999, 71. pont.
- 82** *V v. United Kingdom*, ECtHR judgement of 16 December 1999, 63. pont.
- 83** *V v. United Kingdom*, ECtHR judgement of 16 December 1999, 78–79. pont.
- 84** *Peers v. Greece*, ECtHR judgement of 19 April 2001, 74–75. pont.
- 85** *Price v. United Kingdom*, ECtHR judgement of 10 July 2001, 34. pont.
- 86** *Cyprus v. Turkey*, ECtHR judgement of May 2001, 310. pont.
- 87** *Raisz Anikó*: Az emberi jogok amerikai közjogi védelme. *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Juridica and Politica* 2010. Tomus 28/1. 281–295. o.
- 88** Additional Protocol to American Convention on Human Rights in the Area of Economic, Social and Cultural Rights „Protocol of San Salvador”.
- 89** Protocol to American Convention on Human Rights to Abolish the Death Penalty, adopted on June 8, 1990, at the 20th Regular Session of the General Assembly, Asunción, Paraguay.
- 90** Article 1 of the 1948 American Declaration of the Rights and Duties of Man: „Every human being has the right to life, liberty and the security of his person.”
- 91** *Környei Ágnes*: Regionalizmus az egyetemessé váló emberi jogokban, különös tekintettel az

- Amerikai Államok Szervezetére. Emberi Jogok Magyar Központja Közalapítvány, Budapest 1999. 96. o.
- 92 A rendszer működése tekintetében I. Környei: i. m. 101–114. o.
- 93 Fordítás: Ráisz Anikó: Kölcsönhatás az Emberi Jogok Európai és Amerikai Bírósága között egyes emberi jogok tekintetében. *Publicaciones Universitatis Miskolcensis. Sectio Juridica et Politica* 2009. Tomus 27/2. 362. o.
- 94 IACPPT 6. cikk: „The States Parties likewise shall take effective measures to prevent and punish other cruel, inhuman, or degrading treatment or punishment within their jurisdiction.”
- 95 Luis Lizardo Cabrera v. Dominican Republic, Case 10.832, Report N° 35/96, Inter-Am. C. H. R., OEA/Ser.L/V/II.95 Doc. 7 rev. at 821 (1997), 76. pont.
- 96 Luis Lizardo Cabrera v. Dominican Republic, Case 10.832, Report N° 35/96, Inter-Am. C. H. R., OEA/Ser.L/V/II.95 Doc. 7 rev. at 821 (1997), 77–80. pont.
- 97 Luis Lizardo Cabrera v. Dominican Republic, Case 10.832, Report N° 35/96, Inter-Am. C. H. R., OEA/Ser.L/V/II.95 Doc. 7 rev. at 821 (1997), 82–83. pont.
- 98 Loayza Tamayo v. Peru, IACHR judgement of 17 September 1997, 57. pont.
- 99 Juvenile Reeducation Institute v. Paraguay, IACHR judgement of 02 September 2004, 167. pont.
- 100 Gómez-Paquiyaui Brothers v. Peru, IACHR judgement of 08 July 2004, 113. pont.
- 101 Cantoral-Benavides v. Peru, sentencia de 18 de agosto de 2000, 104. pont.
- 102 League of Arab States, Arab Charter on Human Rights, 22 May 2004, entered into force 15 March 2008, <http://www.icnl.org/research/monitor/las.html>
- 103 Bővebben: Konstantinos Magliveras – Gino Naldi: The Arab Court of Human Rights: a Study in Impotence. *Revue québécoise de droit international* 2016/29-2. 147–172. o.
- 104 Az Ember és Népek Jogai Afrikai Kartájának (a továbbiakban: Afrikai Karta) 30. cikke: „An African Commission on Human and Peoples’ Rights, hereinafter called ‘the Commission’, shall be established within the Organization of African Unity to promote human and peoples’ rights and ensure their protection in Africa.”
- 105 Sabelo Gumedze: Bringing communications before the African Commission on Human and Peoples’ Rights. *African Human Rights Law Journal*, 2003. 1. sz. 118–148. o.
- 106 Afrikai Karta 52. cikkének idézett szövegrésze: „[...] having tried all appropriate means to reach an amicable solution based on the respect of human and peoples’ rights”.
- 107 L. az Afrikai Karta III. fejezetét.
- 108 Protocol to the African Charter on Human and Peoples’ Rights on the Establishment of an African Court on Human and Peoples’ Rights.
- 109 Rules of the African Court on Human and Peoples’ Rights, http://en.african-court.org/images/Protocol-Host%20Agrtm/Final_Rules_of_Court_for_Publication_after_Harmonization_-_Final_English_7_sept_1.pdf
- 110 Activity Report of the African Court on Human and Peoples’ Rights, 1 January – 31 December 2018, 4. o. Forrás: <http://www.african-court.org/en/index.php/publications/activity-reports>
- 111 Omoleye Benson *Olukayode*: Enforcement and Implementation Mechanisms of the African Human Rights Charter: A Critical Analysis. *Journal of Law, Policy and Globalization* 2015. 47–53. o., Fekadeselassie F. *Kidanemariam*: Enforcement of Human Rights under Regional Mechanisms: a Comparative Analysis. University of Georgia School of Law, LLM Theses and Essays. Paper 80. 2006. 64–71. o. http://digitalcommons.law.uga.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1079&context=stu_llm
- 112 Afrikai Karta 5. cikk: „Every individual shall have the right to the respect of the dignity inherent in a human being and to the recognition of his legal status. All forms of exploitation and degradation of man, particularly slavery, slave trade, torture, cruel, inhuman or degrading punishment and treatment shall be prohibited.” Forrás: [https://hu.humanrights.com/what-are-human-rights/international-human-rights-law-end.html](https://hu.humanrights.com/what-are-human-rights/international-human-rights-law/international-human-rights-law-end.html)
- 113 Purohit and Moore v. The Gambia, AfrCommHPR, Communication No. 241/2001, 33rd session, 15–29 May 2003, 57. pont.
- 114 Modise v. Botswana, AfrCommHPR, Communication No. 97/1993, 28th session, 23 October 6 November 2000, 91. pont.
- 115 Purohit and Moore v. The Gambia, AfrCommHPR, Communication No. 241/2001, 33rd session, 15–29 May 2003, 58. pont.
- 116 „Article 5 of the Charter prohibits not only cruel but also inhuman and degrading treatment. This includes not only actions which cause serious physical or psychological suffering, but which humiliate or force the individual against his will or conscience.” Doeblér v. Sudan, AfrCommHPR, Communication No. 236/2000, 33rd session, 15–29 May 2003, 36. pont.
- 117 Hurri-Laws v. Nigéria, AfrCommHPR, Communication No. 225/1998, 28th session, 23 October 6 November 2000, 41. pont.
- 118 Hurri-Laws v. Nigéria, AfrCommHPR, Communication No. 225/1998, 28th session, 23 October 6 November 2000, 40. pont. Media Rights Agenda v. Nigéria, AfrCommHPR, Communication No. 224/1998, 28th session, 23 October 6 November 2000, 71. pont. Purohit and Moore v. The Gambia, AfrCommHPR, Communication No. 241/2001, 33rd session, 15–29 May 2003, 58. pont.
- 119 Evelyn A. *Ankumah*: The African Commission on Human and People’s Rights: Practice and Procedures, Kluwer Law International 1996. 118. o.
- 120 HRC General Comment 20, 3. pont. CAT General Comment 2, 1–2. pont.
- 121 Pl. Aisling *Reidy*: The prohibition of torture. A guide to the implementation of Article 3 of the European Convention on Human Rights. Council of Europe 2002., Conor *Foley*: Combating Torture. A Manual for Judges and Prosecutors. Human Rights Centre, University of Essex 2003. *Török Réka*: OPCAT, avagy küzdelem a kínzás ellen. *Acta Humana* 2015. 3. sz. 53–85. o.

FEJEZETEK A MAGYAR MAGÁNJOGTUDOMÁNY TÖRTÉNETÉBŐL

SZERZŐ: **Vékás Lajos**

„Ez a kötet nyolc tudós pályájának bemutatásával és tudományos tevékenységének értékelésével kíván képet alkotni a magyar magánjogtudomány elmúlt két évszázadáról; semmiképpen sem akar azonban szisztematikus és átfogó tudománytörténetet írni. Mégis: a kiválasztott személyek e tudományterület vezető képviselőiként szerepelnek a könyvben, és – ha találóan emeltük ki az alkotókat és a műveket – rajtuk keresztül az olvasó talán reális benyomást szerezhet magánjogtudományunk e kétszáz évének alakulásáról. Rövid áttevő vázlatokkal és számtalan keresztutalással is segítettük az értékelt tudósok életműve közötti hézagok kitöltését. Emellett minden korszak vezető eszmeáramlatait (természetjog, kanti és hegeli jogfilozófia, történeti jogi iskola, fogalomelemző jogtudomány, érdekkutató jogtudomány, pozitívizmus, „helyes jogi” iskola, jogszociológiai vagy szociális jogi iskola, szabadjogi iskola, marxista és marxizáló szemlélet) is támogató vázlat adnak az egyes életművek értékeléséhez, szétválasztják, illetve összetartják az egyes korszakokat és szerzőket. A legfontosabb összekapcsoló erő a történeti kontinuitás, amelyet még olyan kataklizma-jellegű törések sem képesek egészen és véglegesen megszakítani, mint az ún. szocialista átalakulás.”

Részlet a kötet bevezetéséből

Ára: 5000 Ft

WEBES VÁSÁRLÁS
-5%